

ПРИСЛІВНИК ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ КОМПОНЕНТ ФУНКЦІЙНО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТЕМПОРАЛЬНОСТІ

Грачова А.В.,

Маріупольський державний університет,
пр. Будівельників, 129, Маріуполь, Донецька обл., 87500
avg285@ukr.net

У статті здійснено глибинний аналіз специфіки фігурування прислівникового частиномовного різновиду у функційно-семантичному полі темпоральності. Увагу акцентовано на визначенні ключових рольових відмінностей цього невід'ємного польового компонента, на деталізації його характерної позиції у структурі окресленої лінгвістичної цілісності, а також на виявленні оптимального механізму класифікації зазначеного темпорального конкретизатора.

Ключові слова: прислівник, функційно-семантичне поле, темпоральність, темпоральний конкретизатор, лексичний маркер часу.

Грачева А.В.

Наречие как обязательный компонент функционально-семантического поля темпоральности

В статье осуществлен глубинный анализ специфики фигурирования наречной частиречной разновидности в функционально-семантическом поле темпоральности. Внимание акцентировано на определении ключевых ролевых отличий этого неотъемлемого полевого компонента, на детализации его характерной позиции в структуре определенной лингвистической целостности, а также на выявлении оптимального механизма классификации указанного темпорального конкретизатора.

Ключевые слова: наречие, функционально-семантическое поле, темпоральность, темпоральный конкретизатор, лексический маркер времени.

A. Grachova

Adverb as an obligatory component of the functional-semantic field of temporality

The proposed theoretical study is a complex analysis of specialized concepts, devoted to the problem of qualification of the temporal functional-semantic field, as well as to the determination of specifics of realization of the adverbial part-of-speech component in this language association. The purpose orientation of the author of the work is to carry out a thorough scientifically weighted review of the heterogeneous differential features of such ambiguous linguistic notion as temporality. The more detailed explanation of the compositional and role aspects of figuring is subjected to such universal language institution, as functionally-semantic field of temporality. The particular attention is paid to the deep characterization of the constituent and content amount of the adverbial lexeme group, nominated as an integral figurant of the mentioned field totality.

The result of a thorough analysis of the peculiarity of the functioning of the temporal adverb in the structure of the corresponding linguistic integrity is the ascertaining of several determinant facts, united by the outlined problem. In particular, there is postulated the two-component construction of the temporal functional-semantic association, constituted by semantic fundamental principle with a clearly defined thematic specialization and by the formal means of actualization of the semantic basis. It is found that in the structure of a hierarchically arranged by the principle of nuclear-peripheral transition monocentric temporal field integrity the central structural positions are occupied by a verbal paradigmatic complex which is the medium of the general deictic time significance. In contrast to this cardinal indicator of temporal relations, lexical concretizers are localized in more distant (peripheral) fragments of the outlined linguistic association, but the underestimation of their functional-semantic status seems completely unfair. The role of lexical markers of time is qualified as "informative expansion", namely: the detalization of the general time plan expressed by the morphological representatives. The adverbial means of indicating the time parameters of action is nominated as a specific by semantical, grammatical and functional features autonomous part-of-speech figurant of the temporal field. It is emphasized that this abstract by temporal content nuance heterogeneous wordy group is vested with the potency for clarification and tendentious modification of the natural significance of the verb form within a concrete temporal microfield.

The realized work has allowed the author to demonstrate the peculiarity of conceptually diverse authors' interpretive mechanisms focused on the analysis of the adverbial lexeme category in the functional plane of its figuring, as well as to determine the undoubted perspective of the study of adverbial issues.

Key words: *adverb, functional-semantic field, temporality, temporal concretizer, lexical marker of time.*

Вступ. Лінгвістична система є функційно і композиційно гетерогенною цілісністю. Науково-виважений вибір стратегій дослідження її конститuentів становить одну з найгостріших проблем сучасного філологічного вчення. Двома стрижневими механізмами деталізованого витлумачення глибинної сутності мовних елементів (зокрема, фігурантів частиномовного об'єднання) є такі контрастивні інтерпретаційні підходи, як семасіологічний та ономасіологічний. Саме вони в комбінованому вигляді фігурують як невід'ємні методологічні репрезентанти дистанційованої від традиційної граматики функційної граматичної доктрини, орієнтованої на конкретизацію природи співвіднесення змістової першооснови лінгвістичних об'єктів і формальних актуалізаторів їх семантичного базису. Своєрідною національно-спеціалізованою маніфестацією інтеграції цих двох ядерних структур є така ієрархічно влаштована мовна система, як функційно-семантичне поле (ФСП), до складу кількісних різновидів якого справедливо зарахована темпоральність. Безперечно, організаційна і рольова специфіка цього «континуального сферичного утворення» віддавна входила до сфери наукових інтересів багатьох вітчизняних та іноземних дослідників, втім, одним із найбільш дискусійних питань окресленої тематики є проблема визначення функційно-семантичної значущості відмінних за частиномовною приналежністю лексичних темпоральних конкретизаторів [5]. Зокрема, об'єктивно неоднозначним за семантичними, рольовими і складовими характеристиками є такий носій часового змістового навантаження, як прислівник. Зауважимо, що чисельні авторські розвідки, зацентровані на потрактуванні функційно-семантичного статусу цього невід'ємного польового елемента, характеризуються безсумнівною оригінальністю, однак вони позбавлені концептуальної однорідності. Отже, саме відсутність фактичної однієї версії витлумачення специфіки адвербативного фігурування у функційно-семантичному полі темпоральності зумовлює актуальність запропонованого дослідження.

Метою роботи є комплексний аналіз спеціалізованих теорій, присвячених проблемі кваліфікації темпоральної функційно-семантичної цілісності, а також виявленню форми реалізації прислівникового частиномовного фігуранта у цьому ФСП.

Задля втілення визначеної мети ставимо перед собою вирішення низки конкретних **завдань**:

- всебічно дослідити функційно-семантичне поле темпоральності із акцентом на його рольових і структурних параметрах;
- сфокусувати увагу на своєрідності лексичної об'єктивації темпоральних відношень, зокрема на конкретизаційній потенції адвербатива;
- визначити функційні вияви прислівника в межах темпоральної польової системи.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. Ілюстративним доказом споконвічної зацікавленості мовознавців темпоральністю виступають кількісні різноаспектні теоретичні розробки, відзначені різною концептуальною спеціалізацією. У цьому контексті вважаємо доцільним наголосити на науковій значущості таких постатей, як О.А. Гулига, Є.І. Шендельс, О.В. Бондарко, О.І. Бондар, І.Р. Вихованець, М.В. Всеволодова, І.В. Туркіна, М.О. Потаєнко, С.А. Романюк, І.О. Талаш, В.М. Барчук та ін. Деталізованому огляду лексичної (і, зокрема, прислівникової) актуалізації часових показників події (в тому числі, в межах функційного граматичного вчення) присвячені лінгвістичні дослідження Ф.І. Панкова, В. Кляйна, М. Хаспелмата, М.А. Подтількової, Н.С. Гошилик, М.Ю. Лихошерстової, В.М. Бишкіної, Є.М. Гулідової та ін. Попередній науковий досвід щодо кваліфікації такого гетерогенного частиномовного елемента, як адвербатив, а також щодо визначення характеру корелятивності взаємозумовлених понять «час» і «темпоральність» має автор репрезентованої розвідки. Втім, незважаючи на чисельність і ґрунтовність зафіксованих тематичних розробок, коло питань, пов'язаних проблемою визначення функційно-семантичного статусу темпорального прислівника, потребує додаткового вирішення.

Методологія дослідження. Мета і завдання запропонованої праці визначили відповідну методику роботи: ключовим чинником активного застосування описових дослідницьких прийомів була націленість автора на здійснення докладного синхронного аналізу темпоральної польової сукупності; результатом оперування таксономічними інтерпретаційними механізмами стало чітке визначення композиційної значущості лексичних (і в тому числі адвербативних) конститuentів зазначеного ФСП; а факт звернення до інтегрованих теоретико-дедуктивних та індуктивних методичних механізмів продемонстрований у використанні методів дослідження «обставинних категорій від рівня мовної семантичної системи до рівня реалізації їх у мовленнєвих побудовах» [4].

Результати дослідження та обговорення. У ході вирішення проблеми витлумачення такого неоднозначного лінгвістичного поняття, як «темпоральність», варто наголосити на необхідності потрактування згаданого терміна з декількох позицій. У цьому контексті досить переконливо видається наукова концепція Т.І. Дешерієвої, якою був активно постульований різноаспектний характер виявлення часової універсалії, диференційованої дослідницею на час у філософській, фізичній та лінгвістичній іпостасях. Саме остання категорійна варіація, наділена потенцією до різнорідного (граматичного, лексичного і контекстуального) вираження інших часових форм, була кваліфікована вченою як темпоральність. Результатом ініційованого О.В. Бондарком глибинного наукового осмислення аналізованого поняття у функційній граматичній площині стала конкретизація категорійної значущості темпоральності, яка за своєю вузькою змістовою спеціалізацією була протиставлена семантичному поняттю «вищого рангу» — часові [17]. Як зауважив мовознавець у своїй тематичній розвідці, темпоральна інваріантна мовна структура призначена відтворювати специфіку перцепції та усвідомлення людиною часових характеристик із неодмінним акцентом на чітко детермінованому орієнтаційному центрі (моменті мовлення або іншому епізоді) [18]. Водночас окреслене семантичне поняття становить базис ФСП темпоральності, конституйованого інтегрованими за функційними і значеннєвими показниками граматичними, лексичними і комбінованими лінгвістичними засобами, які налаштовані на відображення варіацій цієї змістової першооснови. Слід підкреслити, що схарактеризований вище тезис щодо триєдності рольової реалізації темпоральності являє собою теоретичну основу запропонованого дослідження, тематична спеціалізація якого, втім, зумовлює акцентуацію лише на останній формі фігурування темпоральності, а саме: на функційно-семантичному польовому об'єднанні.

Безумовно, процес всебічного об'єктивного аналізу темпоральної «білатеральної парадигматичної єдності» передбачає визначення організаційної своєрідності цього ФСП [16, 28]. Згідно із традиційною інтерпретаційною версією, висловленою на сторінках теоретичної розробки О.В. Бондарка, композиційно улаштоване за принципом ядерно-периферійного переходу окреслене функційно-семантичне польове об'єднання являє собою моноцентричну систему (із предикатним центром), в серединній позиції якої локалізований граматичний час, об'єктивований дієслівними формами. Членування периферійної зони на ближню і далеку позиції обґрунтоване необхідністю в диференціації більш / менш домінантних мовних елементів, як носіїв ознак, визначальних щодо контактності / дистантності «біля-

ядерного» розташування. Зазначений механізм моделювання структури темпорального ФСП є ілюстративним свідченням відокремленого розгляду науковцем аналізованого поля, семантичний базис якого був кваліфікований як «зовнішній час» [18]. На думку дослідника, саме потенція дейктично спрямованої змістової темпоральної першооснови до здійснення зовнішньої оцінки спеціалізованого фрагменту часового континууму становить кардинальну перепону до об'єднання таких семантично наближених польових утворень, як темпоральність, аспектуальність, таксис, часова локалізованість і часовий порядок в межах цілісної «часової єдності».

На противагу своєму колезі, автор концептуально опозитивної експлікаційної стратегії Ф.І. Панков наголосив на доцільності аналізу значеннєвих часових репрезентантів (семантичних категорій) і сформованих ними функційно-семантичних полей виключно в їх комбінації між собою. Як зазначив мовознавець, вибір на користь декларування поліцентричності темпоральної польової цілісності вмотивований некоректністю фрагментарного, роздрібненого розгляду відповідних ФСП. Яскравим втіленням окресленого інтерпретаційного підходу є авторська класифікаційна схема, згідно із якою фігурантами згаданого функційно-семантичного поля є чотири диференційовані групи (мікрополя): «минуле / теперішнє / майбутнє» (ФСП темпоральності, за версією О.В. Бондарка); «одночасність / різночасність» (аналог часового порядку); «часова протяжність» (конкретизатор тривалості дії); «кратність» (що характеризує процес з позиції множинності його здійснення) [13, 405]. У центрі кожного чітко індивідуалізованого темпорального «сегмента» розташована певна мовна домінанта, наділена потенцією до виконання конкретного набору визначальних саме для цієї групи функцій, натомість, периферійні лінгвістичні засоби є другорядними за своїм рольовим налаштуванням. Згідно із цією логікою, абсолютно неможливим є як виокремлення уніфікованих ядерних і периферійних системно-мовних часових реалізаторів, так і однозначне витлумачення статусу цих лінгвістичних засобів у ФСП темпоральності. На нашу суб'єктивну думку, з урахуванням зафіксованого змістового зв'язку аналізованого функційно-семантичного поля із відповідними системними утвореннями, орієнтованими на різноракурсне висвітлення часової сутності, необхідно все ж таки наголосити на необхідності диференціації згаданих ФСП, відзначених відмінною рольовою і значеннєвою спеціалізацією. Саме тому серед двох репрезентованих концепцій більш коректною видається запропонована О.В. Бондарком оригінальна версія потрактування темпоральної структурної специфічності.

У ході деталізованого дослідження складової своєрідності окресленої функційно-семантичної білатеральної цілісності неможливо оминати увагою справедливе твердження О.А. Гулиги і Є.І. Шендельс, які зауважили, що «універсальним та обов'язковим засобом вираження часу», а також визначником «загального часового плану як минулого, теперішнього, майбутнього і загального співвідношення подій як одночасних, так і різночасних» є такий стрижневий польовий компонент, як граматичний час [8, 42–43]. Втім, слід підкреслити, що повномірною вичерпна характеристика часових показників процесу унеможливлена лише за умови застосування фундаментальних морфологічних актуалізаторів. З метою уточнення об'єктивованих дієслівними формами загальних дейктичних часових параметрів дії, а також у випадках відсутності в предиката чіткої темпоральної характеристики необхідно оперувати лексемними конкретизаторами, адже саме лексика, згідно із зауваженням М.Ю. Лихошерстової, є більш безпосереднім інструментом співвідношення «часових відрізків із ситуацією спілкування» [11, 109].

Одним із найбільш спеціалізованих лексичних маркерів часу і невід'ємним периферійним фігурантом темпоральної польової сукупності традиційно номінований прислівник. Ілюстративним свідченням тенденційної ускладненості процесу кваліфікації функційно-семантичної значущості цього гетерогенного словесного класу є факт позбавлення адвербативного частиномовного різновиду автономності в структурі цілісного об'єднання факультативних лексичних темпоральних індикаторів. Яскравим прикладом подібного інтерпретаційного механізму є втілена Р. Гржегорчиковою на польській лінгвістичній базі класифікаційна стратегія, за якою вченою була активно постульована необхідність у систематизації адвербативів, згуртованих із «прислівниковими виразами» [13, 439]. З метою демонстрації функційних та змістових відмінностей компонентів цієї лексичної єдності дослідниця визнала логічним розподілити їх на чотири групи, перша з яких представлена носіями безпосереднього темпорального значення (вони відповідають на запитання «коли?»); друга — специфікаторами темпорально-дуративної сутності процесу, які відповідають на питання «як довго?», а третя репрезентована лексичними конкретизаторами фреквентативності події (вони надають відповідь на запитання «як часто?») [13, 439–440].

Втім, більш переконливою видається наукова позиція тих спеціалістів-мовників, які зробили вибір на користь частиномовного розрізнення периферійних часових індикаторів. Зокрема, О.А. Гулига і Є.І. Шендельс, наголошуючи на фундаментальності членування поля часу на три окремі цілісності (мікрополя теперішнього,

минулого і майбутнього), вказали на закріпленість за цими польовими «сегментами» конкретних адвербативних маркерів темпоральних відношень. На думку дослідниць, ключовими функційними відмінностями прислівникових хрононімів є їх здатність до придієслівного уточнення загального часового плану, до створення в межах певного мікрополя типового для вербативної форми фону і до можливого змінення природного значення цієї форми, а також до деталізації співвідношення між подіями, до визначення тривалості і кратності процесу [8, 63–66].

Безперечною концептуальною своєрідністю характеризується запропонований Я. Яном механізм систематизації, націлений на грамотне семантичне розрізнення темпоральних адвербативів старослов'янської мови. Згідно із версією науковця, п'ятикомпонентний комплекс прислівникових часових специфікаторів вміщує розряди лексем на позначення абсолютної і релятивної варіацій часової локалізації, а також групи вказівників тривалості, часової межі і частотності [1, 26]. Тим не менш, вважаємо вагомими аргументи О.Б. Бачишиної, яка зробила акцент на недосконалості зазначеного класифікаційного підходу, потенційним результатом застосування якого є «накладання» неоднорідно розрізаних прислівникових груп [1, 26].

Потрапивши до фокуса наукової зацікавленості В.Д. Нефьодова, обставини часу (і в тому числі адвербатив як їх стрижневий морфологічний репрезентант), були номіновані мовознавцем дистрибутивно-многозначними лінгвістичними об'єктами, семантична реалізація яких є контекстуально-зумовленою. Варто підкреслити, що серед темпоральних обставинних різновидів, диференційованих лінгвістом, були зафіксовані конектуючі, визначено-кількісні, невизначено-кількісні мовні елементи, а також обставини одноразовості [12].

Згідно із семантикоцентричною класифікаційною стратегією, розробленою О.В. Петрушиною, в межах адвербативної лексико-семантичної групи часових репрезентантів гармонійно співіснують темпоральні прислівники із конкретним та абстрактним змістовим насиченням [14; 15]. Невід'ємною складовою авторської тематичної студії є деталізована систематизація адвербативних лексем, витлумачених дослідницею завдяки її акцентуації на глибинних словесних зв'язках, виявлених у співвідношенні із «самою сутністю часу як форми, в якій протікає рух матерії» [14; 15]. Саме на цьому ідейному підґрунті базується опозиція прислівників — виразників часових періодів, із якими корелюють певні явища; адвербативів — конкретизаторів кількісних часових параметрів процесу, а також прислівників — носіїв значення короткості.

Яскравим прикладом систематизації німецьких обставинних (і в тому числі прислівникових)

фразових фігурантів, наділених часовим семантичним насиченням, є запропонований В. Кляйном класифікаційний підхід, за яким були виокремлені групи локалізаторів події на часовій осі, виразників тривалості процесу та уточнювачів повторюваності дії. Варто зауважити, що трикомпонентний перший розряд, на думку вченого, включає темпоральні обставини дійсного та анафоричного характеру, а також ті мовні об'єкти, що співвідносять подію із календарною системою [19].

Втілена В. Кляйном стратегія науково-виваженого розподілу обставинних реченневих елементів, позначених часовою семантикою, частково перекликається із продемонстрованим А.Ю. Габаї шляхом розрізнення українських темпоральних прислівників. Зокрема, згідно із версією дослідниці, необхідно диференціювати адвербативи, що наділені потенцією до установлення дії; перспективно- та частотно-часові прислівники, а також адвербативи — специфікатори межі процесу [1; 6].

Автором фундаментальної теоретичної студії, сфокусованої на виявленні і глибинному аналізі стрижневих відмінностей такого невід'ємного лексичного конституента ФСП темпоральності, як прислівник з позиції його специфічного функційно-комунікативного фігурування в лінгвістичному просторі, є Ф.І. Панков. Темпоральний адвербатив в інтерпретації науковця являє собою цілісну лексичну систему, що активно корелює із іменним об'єднанням часових конкретизаторів, однак характеризується очевидною семантико-граматичною і рольовою своєрідністю. Варіативність внутрішньопольової спеціалізації зазначеного мовного компонента проілюстрована фактом посідання прислівником домінувальної позиції в мікрополі короткості і периферійної — в мікрополі минулого / теперішнього / майбутнього. Адвербативи, наділені часовим змістовим насиченням, є носіями неконкретної, суб'єктивної, невизначеної інформації щодо часових параметрів дії, до того ж згадані лексемні одиниці характеризуються семантичною неоднозначністю і диференційованістю у застосуванні. Результатом використання вченим комплексу різномірних критеріїв витлумачення функційно-семантичного статусу темпорального прислівника є деталізована систематизація російських адвербативних елементів із часовим значеннєвим відтінком [13].

ДЖЕРЕЛА

1. Барчук В.М. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис / В.М. Барчук. — Івано-Франківськ : Сімік, 2011. — 416 с.
2. Бачишина О.Б. Мовне вираження часу та простору в українській химерній прозі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Бачишина Ольга Богданівна. — Львів, 2016. — 408 с.
3. Бондар О.І. Система і структура функціонально-семантичних полів темпоральності в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Бондар Олександр Іванович. — Київ, 1998. — 34 с.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, підсумовуючи здобутки вітчизняних та іноземних дослідників, різноаспектні лінгвістичні розробки яких об'єднані націленістю на здійснення глибинного наукового осмислення організаційних і рольових відмінностей темпорального функційно-семантичного поля, а також на визначення характеру фігурування прислівникового лексемного класу в цьому ФСП, можна констатувати наступне:

1. Темпоральність — це універсальна мовна структура, лінгвістична часова іпостась і вузько-спеціалізоване дійктично-налаштоване семантичне поняття, завдяки якому уможливлене відтворення особливості усвідомлення людиною часових показників процесу із неодмінним покликанням на певний відліковий пункт. Окрім цього, темпоральністю справедливо номіноване утворене на базі цієї значеннєвої першооснови і репрезентоване різномірними системно-мовними конкретизаторами моноцентричне функційно-семантичне поле із предикативним центром.

2. Ядерним обов'язковим лінгвістичним засобом об'єктивації темпоральних відношень є дієслівний парадигматичний комплекс — носій загального дійктичного часового значення; натомість периферійні лексичні індикатори виконують роль «інформативних поширювачів», а саме: деталізаторів актуалізованого морфологічними маркерами загального часового плану.

3. Специфічним за семантико-граматичними і рольовими ознаками автономним частиномовним фігурантом цілісної сукупності другорядних часових лексичних показників є такий невід'ємний компонент ФСП темпоральності, як прислівник. Цей неоднозначний за змістовим насиченням словесний різновид збагачує висловлення абстрактними суб'єктивними даними щодо часових параметрів події. Тенденційно спеціалізуючись на конкретному темпоральному мікрополі, адвербатив уточнює загальний часовий план і в деяких контекстуально обумовлених випадках трансформує природне значення дієслівної форми.

4. Всебічне дослідження прислівникової категорійної своєрідності у функційній граматичній площині являє собою досить перспективну проблему для подальшого лінгвістичного висвітлення.

4. Вихованець І.Р. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики укр. мови / І.Р. Вихованець, К.Г. Городенська. — К. : Унів. Вид-во «Пульсари», 2004. — 400 с.
5. Всеволодова М.В. Категория именной темпоральности и закономерности её речевой реализации : дисс. ... док-ра. филол. наук : 10.02.01 / Всеволодова Майя Владимировна. — М., 1983. — 458 с.
6. Всеволодова М.В. Поля, категории и концепты в грамматической системе языка / М.В. Всеволодова // Вопросы языкознания. — 2009. — № 3. — С. 76 — 99.
7. Табай А.Ю. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові : [монографія] / А.Ю. Табай. — К. : Інститут української мови; Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. — 232 с.
8. Гулимова А.Д. Концептуальные основания лексико-семантической категории времени в современном английском языке : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Гулимова Анна Дмитриевна. — М., 2015. — 230 с.
9. Гулыга Е.В. Грамматико-лексические поля в современном немецком языке / Е.В. Гулыга, Е.И. Шендельс. — М. : Просвещение, 1969. — 184 с.
10. Дешериева Т.И. Лингвистический аспект категории времени в его отношении к физическому и философскому аспектам / Т.И. Дешериева // Вопросы языкознания. — 1975. — С. 111–117.
11. Ліхощерстова М.Ю. Темпоральні іменники і прислівники як основні лексичні засоби вираження часу (на матеріалі сучасної арабської і української мов) / М.Ю. Ліхощерстова // Вісник КНЛУ. Серія Філологія. — 2015. — Т. 18. — № 2. — С. 109–114.
12. Нефедов В.Д. К вопросу о выделении семантических разрядов обстоятельства времени в современном немецком языке / В.Д. Нефедов // Вопросы грамматики и стилистики немецкого языка. — 1972. — С. 23–34.
13. Панков Ф.И. Функционально-коммуникативная грамматика русского наречия : дисс. ... док-ра филол. наук : 10.02.01 / Панков Федор Иванович. — М., 2009. — 844 с.
14. Первухина Е.В. Наречия времени и пространства в архангельских народных говорах: семантический аспект : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Первухина Елена Валентиновна. — М., 2002. — 268 с.
15. Петрушина О.В. К семантической характеристике наречий времени (по материалам словарей) / О.В. Петрушина // Лингвистические статьи : Материалы VIII конференции преподавателей русского языка педагогических институтов. — 1974. — Вып. 2. — Ч. 1. — С. 85–89.
16. Проблемы функциональной грамматики. Полевые структуры [отв. ред. А.В. Бондарко, С.В. Шубин]. — СПб. : Наука, 2005. — 480 с.
17. Теория функциональной грамматики. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис / [Отв. ред. А.В. Бондарко]. — Л. : Наука, 1987. — 348 с.
18. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность / [Отв. ред. А.В. Бондарко]. — Л. : Наука, 1990. — 264 с.
19. Klein, W. (1992) Tempus, Aspekt und Zeitadverbien. *Kognitionswissenschaft*, 2, 107–118.

REFERENCES

1. Barchuk, V. M. (2011). *Hramatychna temporalnist: Interval. Chas. Taksys* [Grammatical Temporality. Interval. Tense. Taxis]. Ivano-Frankivsk, Simyk, 416 p.
2. Bachyshyna, O. B. (2016). *Movne vyrazhennya chasu ta prostoru v ukrayinskij xymernii prozi* [Linguistic Expression of Time and Space in Ukrainian Chimeric (magic) Prose]. Candidate dissertation, Lviv, 408 p.
3. Bondar, O. I. (1998). *Systema i struktura funkcionalno-semantychnykh poliv temporalnosti v suchasnij ukrayinskij literaturnij movi* [Temporal Relations in Modern Standard Ukrainian: functional-onomasiological aspect]. Abstract of Doctoral Dissertation, Kyiv, 34 p.
4. Vykhovanets, I. R. & Horodenska, I. R. (2004). *Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy: akadem. hramatyka ukr. movy* [Theoretical Morphology of Ukrainian: academic grammar of Ukrainian]. K., Univ. vyd-vo «Pulsary», 400 p.
5. Vsevolodova, M. V. (1983). *Kategoriia imennoi temporalnosti i zakonomernosti yeio rechevoi realizatsii* [Category of Noun Temporality and Regularity of Its speech realization]. Doctoral dissertation, M., 458 p.
6. Vsevolodova, M. V. (2009). *Polia, kategorii i kontsepty v grammaticheskoi sisteme yazyka* [Fields, Categories and Concepts in Grammatical System of Language]. *Voprosy yazykoznanii*, 3, 76–99.
7. Habai, A. Yu. (2011). *Syntaksychna pryslivnykova transpozysiiia v suchasnij ukrayinskij literaturnij movi* [Syntactic Adverbial Transposition in Modern Literary Ukrainian]. K., Instytut ukrainskoi movy; Vydavnychi dim Dmytra Buraho, 232 p.
8. Gulimova, A. D. (2015). *Kontseptualnye osnovaniia leksiko-semanticheskoi kategorii vremeni v sovremennom angliiskom yazyke* [Conceptual Basis of Lexical-Semantic Category of Time in Modern English]. Candidate dissertation, M., 230 p.

9. Gulyga, E. V. & Shendels, E. I. (1969). Grammatiko-leksicheskie polia v sovremennom nemetskom yazyke [Grammatical-lexical Fields in Modern German]. M., Prosveshhenie, 184 p.
10. Desherieva, T. I. (1975). Lingvisticheskii aspekt kategorii vremeni v yego otnoshenii k fizicheskomu i filosofskomu aspektam [Linguistic Aspect of Category of Time in Its Relation with Physical and Philosophical Aspects]. *Voprosy yazykoznanii*, 111–117.
11. Likhosherstova, M. Yu. (2015). Temporalni imennyky i pryslivnyky yak osnovni leksychni zasoby vyrazhennia chasu (na materialii suchasnoi arabskoi i ukrayinskoii mov) [Temporal Nouns and Adverbs as the Basic Lexical Means of Time Expression (on material of modern Arabic and Ukrainian languages)]. *Visnyk KNLU*, 18(2), 109–114.
12. Nefedov, V. D. (1972). K voprosu o vydelenii semanticheskikh razriadov obstoiatelstva vremeni v sovremennom nemetskom yazyke [On the Issue of the Allocation of Semantic Categories of Temporal Adverbial Modifiers in Modern German]. *Voprosy grammatiki i stilistiki nemetskogo yazyka*, 23–34.
13. Pankov, F. I. (2009). Funktsionalno-kommunikativnaia grammatika russkogo narechiia [Functional-communicative Grammar of Russian Adverb]. Doctoral dissertation, M., 844 p.
14. Pervukhina, E. V. (2002). Narechiia vremeni i prostranstva v arkhangel'skikh narodnykh govorakh: semanticheskii aspekt [Adverbs of Time and Space in Arkhangel'sk dialects: semantic aspect]. Candidate dissertation, M., 268 p.
15. Petrushina, O. V. (1974). K semanticheskoi kharakteristike narechii vremeni (po materialam slovarei) [To Semantic Characteristic of Temporal Adverbs (on material of dictionaries)]. *Lingvisticheskie stati: Materialy VIII konferentsii prepodavatelei russkogo yazyka pedagogicheskikh institutov*, 2 (1), 85–89.
16. Bondarko, A. V. & Shubin, S. V. (Eds.) (2005). Problemy funktsionalnoi grammatiki. Polevyie struktury [Problems of Functional Grammar. Field structures]. — SPb., Nauka, 480 p.
17. Bondarko, A. V. (Ed.) (1987). Teoriia funktsionalnoi grammatiki. Vvedenie. Aspektualnost. Vremennaia lokalizovannost. Taksis [Theory of Functional Grammar. Introduction. Aspectuality. Temporal Localization. Taxis]. L., Nauka, 348 p.
18. Bondarko, A. V. (Ed.) (1990). Teoriia funktsionalnoi grammatiki. Temporalnost. Modalnost [Theory of Functional Grammar. Temporality. Modality]. L., Nauka, 264 p.
19. Klein, W. (1992). Tempus, Aspekt und Zeitadverbien. *Kognitionswissenschaft*, 2, 107–118.